

Лекція 4. Теоретичні підходи до прийняття політичних рішень.

Теорія прийняття рішень як самостійна наукова субдисципліна, що виділилася з економічної науки і науки державного адміністрування та загального менеджменту, складалася після Другої світової війни в США. Біля її витоків стояли Г. Лассуел і Г. Саймон, представники Чиказької школи, автори робіт «Політико-управлінські науки» (1951) і «Адміністративне поведінка» (1947). Г. Саймона підкреслював важливість використання дійсно наукових методів при вивченні управлінських феноменів і зазначав, що процес прийняття рішень є дійсною основою управління. Він також поклав початок дискусії про те, які обмеження в контексті раціональності накладаються на процес прийняття політичних рішень. Згодом внесок у формування теорій прийняття політичних рішень внесли Ч. Ліндблом, І. Дрор, А. Етціоні, П. Річардсон, Дж. Марч, Дж. Олсен, Е. Даунс. Серед вчених, що займалися подібними проблемами, можна відзначити істотне переважання представників США, хоча їх монополія в цій предметній області була порушена в 1970-1980-х роках.

Сьогодні теорія прийняття політичних рішень претендує на статус самостійного наукового напрямку в рамках політичних наук.

«Теорія прийняття політичних рішень - це політико-управлінська наука, що вивчає на мультидисциплінарній основі механізми та закономірності публічно-державної політики і розробляє принципи і методи підготовки, прийняття та здійснення публічно-державних рішень... забезпечення ефективності державного управління».

(Дегтярев А. А. Принятие политических решений. М., 2004. С. 62).

У політико-управлінській науці виділяється безліч підходів, що претендують на виявлення сутності та специфіки процесу прийняття політичного рішення.

Розглянемо деякі найбільш значущі теорії прийняття політичних рішень.

Теорія обмеженої раціональності (Герберт Саймон, США. «Нова наука управлінських рішень»; «Адміністративне поведінка»). Виходить з того, що серед кількох альтернатив, що вимагають однакових затрат, завжди повинна бути обрана одна, яка призведе до найбільш результативного досягнення мети управління, а серед кількох альтернатив, які однаково приведуть до досягнення мети, повинна бути обрана одна, що вимагає найменших затрат.

При цьому на практиці виникають «обмеження», або «межі» раціональності, які впливають на ефективність управління:

1) індивід обмежений тим досвідом, звичками і рефлексами, які він сам не усвідомлює (наприклад, швидкістю реакції, елементарними знаннями і т. д.)

2) він обмежений своєю системою цінностей і тим баченням своєї мети, яке впливає на нього в процесі прийняття рішень;

3) ступенем знань, необхідних для роботи. Це, з одного боку, обсяг базових знань, наявних в «запасі», з іншого, обсяг інформації для ухвалення рішення в даній ситуації.

Інкрементальний підхід (поетапний, що збільшується поступово) (Чарлз Ліндблом, США).

Рішення постає в цій моделі як процес взаємного пристосування інтересів і цілей різних акторів і соціальних груп, результат дискусій по стратегіях досягнення цілей в умовах відсутності консенсусу щодо самих цілей.

Стратегія не визначається раз і назавжди, вона переробляється нескінченну кількість разів, а її розробка являє собою процес послідовного наближення до поставлених цілей, в яких, в свою чергу, також відбуваються зміни під впливом перегляду стратегії. Зосереджує увагу на часткових цілях і численних поправках, внесених у стратегії і самі цілі, що часто відповідає політичній практиці.

Біхевіоризм (біхевіоралізм) (Гарольд Лассуел, Чиказька школа, США).

Інтерпретує процес прийняття політичних рішень як людську поведінку, яке регулюється, насамперед, психологічними механізмами: стимулами, мотивами, установками і реакціями.

Закликає при аналізі політичних рішень звертати особливу увагу на особистість лідера, її психологічні риси, ірраціональне, підсвідоме начало, застосовуючи, по суті, психоаналітичні методи.

Психологічні якості лідерів впливають на механізм прийняття рішень і суть прийнятих рішень; більше того, часто політики представляють вирішення особистих проблем в якості проблем суспільних (механізм сублімації).

Теорія раціонального вибору (Ентоні Даунс, Дуглас Норт, Вільям Нісканен, США).

Дає економічне тлумачення політики. Індивід визнається в якості основного актора політичного процесу; його поведінка розглядається як заснована на прагненні до максимізації власних вигод та мінімізації витрат і усвідомленні ним цілей, яких він прагне досягти за допомогою оптимальних засобів.

На цих підставах будується, наприклад, аналіз поведінки бюрократичних організацій У. Нісканеном.

«Державні відомства прагнуть до збільшення обсягу свого бюджету і власного апарату, представляючи це як прагнення підняти рівень результативності своєї роботи. Тому ряд рішень, прийнятих державними органами, є досить витратним і виражають інтереси самої бюрократії».(У. Нісканен. «Бюрократія і представницьке правління»).

У процесі розробки та прийняття політичних рішень широко використовуються *методи експертних оцінок і групові методи*:

· Методи експертних оцінок (анкетування, інтерв'ювання експертів, метод Дельфі);

- Мозковий штурм («брейнстормінг») (групове обговорення проблеми з метою отримання нових ідей і варіантів рішення, з поділом етапів ідеації (породження ідей) і критичного аналізу, конструювання оптимального рішення);

- Дискусія (колективне обговорення варіантів рішення з аналізом позитивних і негативних наслідків кожного варіанту).

Ці методи почали використовувати в 50-х роках ХХ ст. в управлінні організаціями. Ефективність їх доведена на практиці.

Запитання і завдання

1. Як співвідносяться поняття «політичне управління» та «політичне рішення»?

2. Назвіть основні типи і види політичних рішень, із зазначенням їх особливостей.

3. Як називаються політичні рішення, які спрямовані на створення інститутів або практик, яких раніше не існувало, і які вимагають нових, інших механізмів розробки, прийняття та реалізації?

4. Грунтуючись на знанні сучасної політичної практики, приведіть по 2-3 приклади стандартних (інструктивних) та інноваційних політичних рішень.

5. Реалізацію яких процедур включає в себе етап підготовки політичного рішення?

6. Які п'ять фаз політико-управлінського процесу прийняття рішення виділяє відомий дослідник А.А. Дегтярьов?

7. Для чого потрібні моніторинг та використання каналів «зворотного зв'язку» в процесі реалізації політичного рішення?

8. Чим Інкрементальна теорія прийняття політичних рішень відрізняється від теорії обмеженої раціональності Г. Саймона?

9. Будь-яке чи політичне рішення засноване на «раціональному виборі»? Наведіть приклади політичних рішень, що мають інші підстави.